

Категорія справи № 645/2682/19: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 29.09.2021. Оприлюднено: 29.09.2021.

Дата набрання законної сили: 22.09.2021

Номер судового провадження: 61-6399ск21

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

22 вересня 2021 року

м. Київ

справа № 645/2682/19

провадження № 61-6399св21

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Висоцької В. С.,

суддів: Грушицького А. І., Литвиненко І. В. (суддя-доповідач), Петрова Є. В., Ткачука О. С.,

учасники справи:

позивач (відповідач за зустрічним позовом) - ОСОБА_1 ,

відповідач (позивач за зустрічним позовом) - ОСОБА_2 ,

треті особи: Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради, Орган опіки та піклування Маріупольської міської ради,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 на рішення Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 11 вересня 2020 року у складі судді Д'яченко Д. О. та постанову Донецького апеляційного суду від 04 березня 2021 року у складі колегії суддів: Лопатіної М. Ю., Зайцевої С. А., Попової С. А.

у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 , третя особа - Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради, про визначення місця проживання малолітньої дитини та стягнення аліментів, та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 , третя особа - Орган опіки та піклування Маріупольської міської ради, про визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

ОСОБА_1 у травні 2019 року звернулася до суду з вищевказаним первісним позовом, який уточнила у процесі розгляду справи, і остаточно просила визначити місце проживання малолітньої дитини ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , разом із нею та стягнути аліменти з ОСОБА_2 на її користь на утримання сина ОСОБА_5 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , в розмірі 1/2 частини з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, щомісячно, починаючи з дня подачі позовної заяви і до повноліття дитини.

Зазначений позов, ОСОБА_1 мотивувала тим, що з 14 березня 2013 року до 01 серпня 2018 року вона перебувала у зареєстрованому шлюбі із відповідачем.

ІНФОРМАЦІЯ_2 у них з відповідачем народився син ОСОБА_5 , який був зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1 та проживав разом із ними.

Однак, ОСОБА_2 на порушення майнових та житлових прав малолітньої дитини та вимог чинного законодавства України, обманним шляхом зняв дитину з реєстрації та вчинив правочин, а саме здійснив поділ квартири, виділ частки із спільної сумісної власності подружжя, визначення часток в спільному майні подружжя, за яким право власності на 1/2 частку квартири належить ОСОБА_2 .

Вважає, що вказаний правочин суперечить правам та свободам спільної дитини.

Відповідач у лютому 2019 року забрав дитину з місця постійного проживання і поїхав з ним до місця проживання своїх батьків за адресою: АДРЕСА_2 . При цьому, заборонив дитині бачитися з нею та її батьками, не відповідав на телефонні дзвінки, у зв'язку із чим вона була змушена звернутись до правоохоронних органів.

Відповідач періодично здійснює психологічний тиск на дитину, налаштовує сина проти неї, негативно впливає на психологічний розвиток та виховання дитини та перешкоджає нормальному розвитку дитини.

У зв'язку із переїздом ОСОБА_2 з дитиною до міста Маріуполя, останній позбавив дитину на навчальний та освітній процес, оскільки дитина відвідувала дошкільний навчальний заклад «Школа раннього розвитку «Росток» з серпня 2017 року та футбольну секцію «Арсенал». Для зарахування дитини до школи, вона звернулася до КНП «Міська поліклініка № 9» ХМР для отримання довідки щодо наявності щеплень у дитини, проте їй повідомили, що батько дитини забрав медичну картку. Вказана обставина фактично позбавила дитину вступити до школи у 2019 учбовому році.

Вважає, що її право на спілкування з дитиною та право на участь у її вихованні є порушеним, оскільки відповідач чинить перешкоди у спілкуванні з сином та ухиляється від виконання законодавства України.

ОСОБА_2 у вересні 2019 року подав до суду зустрічний позов, в якому просив визначити місце проживання малолітньої дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, разом з ним за адресою: АДРЕСА_2, та стягнути з ОСОБА_1 на його користь аліменти на утримання дитини - сина ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, у розмірі 1/4 частки заробітку (доходу), але не менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, щомісяця, починаючи з дня пред'явлення позову до суду і до повноліття дитини.

Зазначений зустрічний позов, ОСОБА_2 мотивував тим, що з 14 березня 2013 року до 01 серпня 2018 року він перебував у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_1

ІНФОРМАЦІЯ_2 у нього з відповідачем народився син ОСОБА_5.

Також під час перебування у зареєстрованому шлюбі ними за спільні кошти було придбано квартиру АДРЕСА_3, де вони як подружжя разом із сином мешкали до 11 березня 2018 року.

Через різні погляди на життя з ОСОБА_1 він 11 березня 2018 року виїхав на орендовану квартиру за адресою: АДРЕСА_4. При цьому дитина, за згодою дружини, виїхала разом з ним.

Орендована квартира знаходилась в одному районі з квартирою придбаною у шлюбі, що не призвело до зміни медичного закладу, закладу дошкільної освіти сина.

Періодично, коли у ОСОБА_1 була можливість, вона забирала сина до себе у квартиру.

З жовтня 2018 року ОСОБА_1 почала мешкати однією родиною із іншим чоловіком, проте коли в січні 2019 року ОСОБА_1 взяла до себе сина, її співмешканець вдарив дитину, після чого він почав заперечувати проти того, щоб дружина забирала сина до себе, де вона мешкає разом із іншим чоловіком.

ОСОБА_1 не було враховано вказаних побажань та 03 лютого 2019 року, після того як йому стало відомо, що колишня дружина знову взяла дитину до себе, він пішов до неї. Однак, співмешканець відповідача витиснув його з квартири та побив, внаслідок чого ним отримано легкі тілесні ушкодження.

У зв'язку із даними подіями, 22 лютого 2019 року він разом із сином виїхав з орендованої квартири із міста Харкова до міста Маріуполя до будинку, що розташований за адресою: АДРЕСА_2, який належить його матері ОСОБА_6.

До того ж, 05 березня 2019 року між сторонами було проведено виділ частки подружжя з сумісно набутого майна - квартири АДРЕСА_5.

При цьому, ОСОБА_1 передала йому у власність належну їй 1/2 частку квартири, а ОСОБА_2, в свою чергу, прийняв майно і сплатив за нього 226 800 грн. До того ж ОСОБА_1 засвідчила, що на момент підписання договору щодо 1/2 частки квартири не існує будь-яких прав третіх осіб та стверджувала, що у квартирі частка якої є предметом договору, не зареєстровані, не мешкають та не мають права користування малолітні, неповнолітні діти.

Зазначене було засвідчено задля того, щоб перед укладенням угоди ОСОБА_2 та ОСОБА_1 звернулись до Управління реєстрації місця проживання Департаменту реєстрації Харківської міської ради та ОСОБА_1 подала заяву про зняття з реєстрації місця проживання сина ОСОБА_5, у зв'язку із чим 05 березня 2019 року його було знято з реєстрації.

ОСОБА_1 з березня 2018 року не бере участі у вихованні та утриманні сина, не цікавиться його розвитком, здоров'ям не надає матеріальної допомоги та не виявляє бажання бачитися із сином. Син постійно мешкає разом із ним та його батьками за адресою: АДРЕСА_2. У нього є окрема кімната, яка обладнана усім необхідним, а саме: дитячим ліжком, письмовим столом, полицями з книжками, комп'ютером, а в будинку створені всі необхідні умови для проживання та виховання сина.

01 вересня 2019 року син пішов до першого класу Маріупольської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 15, попередньо пройшов всі необхідні медичні обстеження та щеплення для зарахування у перший клас. При підготовці до школи мати сина участі не приймала ні матеріальної, ні моральної.

З квітня 2019 року ОСОБА_5 навчається у дитячій футбольній школі ФК «Маріуполь Kids» та займається футболом в групі початкової підготовки ДЮСШ ФК «Маріуполь». Питанням стосовно навчання та участі сина у турнірі займався він.

Він є фізичною особою-підприємцем та має постійний дохід, добрий стан здоров'я, на обліках у психіатра та нарколога не перебуває, має гнучкий графік роботи, що дозволяє проводити час з сином, водити до школи та спортивної школи, займатися його розвитком.

Він не чинить відповідачу перепони у спілкуванні із сином. Однак, син не хоче їхати до міста Харкова та жити із мамою, оскільки остання самоусунулася від виховання дитини.

Короткий зміст судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Приморський районний суд міста Маріуполя Донецької області рішенням задоволенні первісного позову ОСОБА_1.

від 11 вересня 2020 року відмовив у

Зустрічний позов ОСОБА_2 задовольнив.

Визначив місце проживання малолітнього ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, із батьком ОСОБА_2 за адресою: АДРЕСА_2.

Стягнув з ОСОБА_1 аліменти на користь ОСОБА_2 на утримання неповнолітньої дитини - сина ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, у розмірі 1/4 частини із всіх видів його доходів (заробітку), але не менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини

Стягнув з ОСОБА_1 судовий збір на користь держави у розмірі 768,40 грн.

Рішення місцевого суду мотивоване тим, що обидва батьки бажають належно виконувати свої батьківські обов'язки, підстав вважати їх такими, що неналежно виконують ці обов'язки, у суду немає. Мають самостійний дохід, при цьому станом на час розгляду справи у суду відсутні відомості про зловживання кимось із батьків спиртними напоями або наркотичними засобами, позитивно характеризуються за місцем проживання та роботи, випадків демонстрації кимось із батьків аморальної поведінки судом не встановлено.

Разом з тим, під час з'ясування думки малолітньої дитини суд встановив, що у нього багато друзів в місті Маріуполі, до того ж дитина відвідувала заняття з футболу, наразі на день ухвалення судом рішення проживає разом із батьком в місті Маріуполі, при тому, що впродовж розгляду справи судом місце проживання дитини тричі змінювалося, дитина бажає продовжувати жити саме з батьком.

У спірних правовідносинах найкращим інтересам дитини відповідатиме постійне проживання дитини разом із батьком за місцем проживання якого створено всі умови для гармонійного розвитку дитини. Примусове передання дитини на постійне проживання разом із матір'ю, з якою у дитини станом на час розгляду справи відсутній постійний емоційний, сімейний зв'язок та до якої дитина не відчуває такої сильної прихильності, як до батька, вочевидь не відповідатиме інтересам дитини. Крім того, примусове передання дитини на постійне проживання разом із матір'ю в інший населений пункт призведе до необхідності зміни соціального оточення дитини, місця навчання дитини, яке до того ж за заявою матері вже змінювалося, що порушить стабільність життя дитини.

Згідно із поясненнями самого ОСОБА_5 проживання із батьком почалося за його згоди, тобто, дитина (до виникнення конфлікту щодо місця її проживання між батьками) проживала із батьком, що свідчить про відсутність ознак примусової зміни місця проживання дитини з боку батька.

Донецький апеляційний суд постановою від 04 березня 2021 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишив без задоволення, а рішення Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 11 вересня 2020 року залишив без змін.

Стягнув з ОСОБА_1 на користь держави судовий збір, недоплачений при поданні апеляційної скарги, в розмірі 1 153,20 грн.

Постанову апеляційний суд мотивував тим, що батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дитини та забезпечити доброзичливе спілкування дитини з обома батьками, у зв'язку з чим суд першої інстанції визначаючи місце проживання дитини разом з батьком дійшов обгрунтованого висновку, що зазначене буде відповідати якнайкращим інтересам дитини та сприятиме повноцінному вихованню і розвитку.

Доводи апеляційної скарги не впливають на правильність висновків суду першої інстанції, а тому не можуть бути підставою для скасування оскаржуваного судового рішення.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

Представник ОСОБА_1 - адвокат Чехова О. О. у квітні 2021 року подала касаційну скаргу на рішення Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 11 вересня 2020 року та постанову Донецького апеляційного суду від 04 березня 2021 року, в якій, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просила скасувати оскаржувані судові рішення та направити справу на новий розгляд. Встановити неправомірним та скасувати стягнення судового збору з ОСОБА_1 на користь держави у розмірі 1 153,20 грн, стягнутого постановою апеляційного суду.

Узагальнені доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга мотивована тим, що дитина від народження до 22 лютого 2019 року (дата самочинного вивезення дитини батьком до міста Маріуполя) проживала разом із матір'ю у місті Харкові. Позивач не має шкідливих звичок, любить дитину, дбає про неї, має постійну роботу та дохід, на роботі характеризується позитивно. Матір'ю забезпечені належні та комфортні умови для проживання дитини разом із нею.

Батько ніколи не був зареєстрований разом із родиною, участь у вихованні дитини приймав періодично, постійної роботи та доходу не мав та належної фінансової участі в утриманні та вихованні дитини не приймав. Не надає матері можливості не тільки повернути дитину до міста Харкова, а й безперешкодно спілкуватися з дитиною.

Суди попередніх інстанцій не врахували правовий висновок Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445ц16, згідно з яким враховуючи, що умови проживання відповідає належними для проживання дитини, а також те, що судом не встановлено, що відповідач зловживає спиртними напоями чи наркотичними засобами, веде аморальний спосіб життя, тому відсутні виняткові обставини, які б свідчили про неможливість проживання дитини разом з матір'ю.

Суд першої інстанції встановив більшу прихильність дитини саме до батька посилаючись на пояснення дитини надані під час її опитування у судовому засіданні та висновок спеціаліста-психолога за результатами психодіагностичного дослідження неповнолітнього ОСОБА_7 від 30 березня 2020 року, з чим погодився суд апеляційної інстанції. Однак із аудіозапису судового засідання від 09 липня 2020 року не вбачається чіткого та однозначного бажання дитини залишитися мешкати разом із батьком. В той час дитина зазначила про те, що вона хоче жити разом як з батьком, так і з матір'ю.

Апеляційний суд не застосував правову позицію, висловлену у постанові Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі № 400/829/17, згідно з якою «...згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати та сприяти захисту прав та інтересів дитини. Доводи касаційної скарги про неврахування судами попередніх інстанцій думки дитини щодо її бажання проживати разом з батьком, є непереконливими з огляду на малолітній вік дитини (на момент заслуховування її думки судом першої інстанції - 4 роки), тривалий час проживання з батьком, обмеження спілкування з матір'ю та конфлікт між батьками щодо визначення місця її проживання».

Суди не застосували правову позицію Верховного Суду, викладену у постанові від 23 грудня 2019 року у справі № 648/2062/18 щодо права неповнолітньої дитини на визначення місця свого проживання, згідно з якою «...суди безпідставно взяли до уваги показання неповнолітнього, оскільки його пояснення про причини небажання проживати разом з матір'ю є аналогічними поясненням самого позивача, який як батько, чинить психологічний вплив на ставлення сина до матері, що підтверджує залучення дитини до емоційного конфлікту між батьками».

Як суд першої інстанції, так і апеляційний суд взяли до уваги висновок спеціаліста-психолога ОСОБА_8, який є неналежним доказом, оскільки не містить інформації щодо предмета доказування (постанова Верховного Суду від 23 грудня 2020 року у справі № 712/11527/17).

Не врахували обставин, за яких малолітня дитина була розлучена з матір'ю, а також те, що місце проживання дитини постійно змінювалося внаслідок протиправної поведінки батька.

Не надано належної оцінки копії талону повідомлення єдиного обліку № 190179 від 10 травня 2019 року про те, що заява ОСОБА_1 про вивезення дитини ОСОБА_2 у місто Маріуполь без дозволу матері зареєстрована Немишлянським ВП ГУНП в Х/о, витребуваної судом інформації з Приморського ВП ЦВП ГУНП в Донецькій області за № 18612/104/05-2019 від 12 листопада 2019 року, згідно з якою надійшло одне повідомлення, а саме 19 травня 2019 року о 15 год. 34 хв. про те, що 19 травня 2019 року за адресою: АДРЕСА_2 ОСОБА_1 повідомила про сварку з чоловіком, з яким знаходиться в шлюборозлучному процесі), який без дозволу забрав спільну п'яти років та не повідомляє про своє місцезнаходження, не надано належної уваги поясненням дитини під час допиту, а саме тому, що дитина однаково любить як матір, так і батька, бабу і діда, які мешкають у місті Харкові, а також тому, що батько фактично не надає можливості дитині спілкуватися із матір'ю, адже у дитини відсутній телефон, спілкуються вони через планшет, розмови контролює батько.

Дитина на час розгляду заяви батька про встановлення місця проживання дитини мешкала у іншій адміністративно-територіальній одиниці, тому Виконавчий комітет Маріупольської міської ради Донецької області не мав права вирішувати питання щодо встановлення місця проживання дитини, тому рішення комісії з питань захисту прав дитини при Виконавчому комітеті Маріупольської міської ради від 28 листопада 2019 року та висновок Виконавчого комітету Маріупольської міської ради Донецької області № 13-31-198 від 09 грудня 2019 року винесені з порушення встановленого законодавством порядку та є недопустимими доказами.

Апеляційний суд взагалі проігнорував апеляційні вимоги щодо скасування рішення про стягнення аліментів з матері.

Також судом апеляційної інстанції безпідставно стягнуто з позивача 1 153,20 грн судового збору начебто як за несплачений при поданні апеляційної скарги, оскільки 24 жовтня 2020 року ОСОБА_1 було сплачено судовий збір у повному обсязі на підставі квитанції № 42118.

Узагальнений виклад позиції інших учасників справи

Від ОСОБА_2 у липні 2021 року до Верховного Суду надійшов відзив на касаційну скаргу, в якому заявник просив залишити її без задоволення, посилаючись на те, що касаційна скарга є необґрунтованою та такою, що не підлягає задоволенню, оскільки згідно з довідками, які містяться у матеріалах справи, дитину до гуртків приводили як мати, так і батько, а у довідці голови правління ХОГО «Росток» взагалі зазначено, що дитина говорила про те, що мешкає разом із батьком.

Про той факт, що син виїхав із ним та мешкають вони у будинку його батьків ОСОБА_1 знала та спокійно до цього відносилася, вона не брала участі у вихованні та утриманні сина, не цікавилася його розвитком, здоров'ям, не надавала матеріальної допомоги та не проявляла бажання бачитися із сином.

Ним не чинилося перешкод у спілкуванні із матір'ю.

Аналіз норм права, зокрема й практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток на належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Висновок спеціаліста психолога ОСОБА_8 від 30 березня 2020 року є належним доказом у цій справі, оскільки психолог спілкувалася як з батьком дитини, так і з дитиною без присутності батька, про що зазначено у висновку. У вказаному висновку зазначено ставлення дитини як до батька, так і до матері, тому він містить інформацію щодо спору та є належним доказом.

Після прийняття постанови апеляційним судом, ОСОБА_1 лише один раз 18 квітня 2021 року приїхала до сина, а також на день народження на два дні. У червні 2021 року він відвезив сина до матері у місто Харків, де він пробув 5 днів, що свідчить про те, що він не чинить перешкод у спілкуванні сина з матір'ю.

Рух справи в суді касаційної інстанції

Верховний Суд у складі судді Касаційного цивільного суду ухвалою від 09 червня 2021 року відкрив провадження у цій справі та витребував її матеріали із Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області.

Справа № 645/2682/19 надійшла до Верховного Суду 24 червня 2021 року.

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду ухвалою від 12 серпня 2021 року справу призначив до судового розгляду Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду в кількості п'яти суддів у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) сторін.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Сторони з 14 березня 2013 року перебували у зареєстрованому шлюбі, який було розірвано рішенням Орджонікідзевського районного суду міста Харкова від 01 серпня 2018 року.

ІНФОРМАЦІЯ_2 у сторін народився син ОСОБА_5.

Згідно з довідками № 04.03-12/2397/17 від 19 травня 2017 року та № 06-00312-2019 від 05 березня 2019 року малолітній ОСОБА_7 з 19 травня 2017 року був зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1, з 05 березня 2019 року - знятий з реєстрації у зв'язку із вибуттям до нового місця проживання: АДРЕСА_6.

З акта про фактичне проживання № 5/575 від 31 травня 2019 року судами встановлено, що ОСОБА_2, який зареєстрований за адресою: АДРЕСА_2, фактично мешкає за місцем реєстрації з 22 лютого 2019 року разом із сином ОСОБА_7, 2013 року народження.

Згідно із наказом № 197 від 31 травня 2019 року малолітній ОСОБА_7 зарахований до першого класу Маріупольської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 15, що підтверджується довідкою за № 165 від 03 червня 2019 року.

Згідно з довідкою № 329 від 17 вересня 2019 року адміністрація комунального закладу «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 15 Маріупольської міської ради Донецької області» повідомляє, що батько учня ОСОБА_4 - ОСОБА_2 за період навчання з 02 вересня 2019 року приводить дитину до школи та забирає сам, ОСОБА_5 школу не пропускає.

Крім того, з квітня 2019 року ОСОБА_9 навчається у дитячій футбольній школі «Маріуполь Kids», питаннями організації навчання займається батько ОСОБА_2.

З довідки за № 184 від 18 жовтня 2019 року судами встановлено, що дитина ОСОБА_9 станом на 18 жовтень 2019 року навчалась в 1-В класі Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 160 Харківської міської ради Харківської області.

Відповідно до довідки № 5 від 19 квітня 2019 року ОСОБА_9 відвідував заняття у Харківській обласній громадській організації «Школи раннього розвитку «Росток» з вересня 2017 року по день надання довідки.

Також встановлено, що ОСОБА_2 з 15 січня 2019 року перебуває на обліку в контролюючих органах як фізична особа-підприємець на спрощеній системі оподаткування (друга група), що вбачається з листа Головного управління ДПС у Донецькій області.

За час мешкання за адресою: АДРЕСА_2 ОСОБА_2 зарекомендував себе з позитивного боку, спиртними напоями не зловживає, стосунки з особами раніше судимими не підтримує, раніше не судимий, до адміністративної відповідальності не притягувався, скарг з боку сусідів та родичів не надходило, що підтверджується довідкою-характеристикою від 17 вересня 2019 року.

Згідно з актом обстеження умов проживання ОСОБА_2, складеним спеціалістами управління «Служби у справах дітей» Маріупольської міської ради від 18 жовтня 2019 року, на яке є посилання у висновку органу опіки та піклування, за адресою: АДРЕСА_2 для проживання та розвитку дитини створені належні умови.

Згідно з довідкою ТОВ «Аутстафінг Компані» від 18 квітня 2019 року ОСОБА_1 працює на даному підприємстві з квітня 2018 року на посаді косметика, її дохід за останні 6 місяців складає 25 497,94 грн.

ОСОБА_1 за місцем роботи характеризується позитивно як фахівець у сфері лазерної косметології. За характером спокійна та врівноважена, швидко знаходить спільну мову з клієнтами, жодної скарги на неї не надійшло, тільки позитивні відгуки. Поєднання досвіду роботи з комунікативними здібностями цього працівника принесли хороший результат компанії. В колективі користується повагою та авторитетом.

З витребуваної судом інформації з Головного управління ДПС у Харківській області ДПСУ за №5790/9/20-40-02-04-10 від 01 листопада 2019 року встановлено, що відомості про доходи за період з 01 липня 2019 року по теперішній час по фізичній особі ОСОБА_1 відсутні в ЦБД ДРФО ДПСУ.

З акта обстеження умов проживання від 17 січня 2020 року судами встановлено, що малолітній ОСОБА_9 та ОСОБА_1, а також ОСОБА_10 мешкають за адресою: АДРЕСА_7. ОСОБА_11 стан житла добрий, квартира добре відремонтована, в приміщенні чисто, всі комунікації працюють. Для дитини виділено окрему кімнату, де є спальне місце (диван), дитина забезпечена одягом, взуттям, продуктами харчування, гігієнічним приладдям. Стосунки та традиції родинні. Для виховання, проживання повноцінного розвитку дитини матір'ю створено всі необхідні умови.

З висновку № 536 від 15 серпня 2019 року вбачається, що Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради вважає за доцільне визначити місце проживання малолітнього ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, разом із матір'ю ОСОБА_1.

При розгляді питання щодо визначення місця проживання з одним із батьків малолітнього ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, Департамент служб у справах дітей врахував лист адміністрації КНП «Міська поліклініка № 9» Харківської міської ради щодо неможливості надати інформацію про стан здоров'я дитини ОСОБА_4, сертифікати психіатричного огляду та наркологічного ОСОБА_1, довідку з місця роботи ОСОБА_1 та про її доходи, акт обстеження умов проживання за адресою: АДРЕСА_6, довідку про те, що ОСОБА_9 відвідує клуб за місце проживання «Оксамит», гурток раннього розвитку «Росток» з вересня 2017 року по день надання довідки, а саме 29 липня 2019 року, довідку, з якої слідує, що ОСОБА_7 займався у ДЮФК «Арсенал» з серпня 2017 року по жовтень 2018 року, на тренування дитину привозила мати та інколи батько, на батьківських зборах була присутня мати ОСОБА_1.

З висновку, складеного Виконавчим комітетом Маріупольської міської ради Донецької області за №13-31-198 від 09 грудня 2019 року встановлено, що органом опіки та піклування вивчено матеріали цивільної справи № 645/2682/19, розглянуто документи та на підставі статей 19, 161 СК України, враховуючи рішення комісії з питань захисту прав дитини при виконавчому комітеті Маріупольської міської ради від 28 листопада 2019 року, вирішено вважати можливим визначити місце проживання малолітнього ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, з батьком ОСОБА_2.

Згідно з висновком спеціаліста-психолога за результатами психодіагностичного дослідження неповнолітнього ОСОБА_7, 2013 року народження, від 30 березня 2020 року, ОСОБА_2 здоровий, психологічно стійка та емоційно стабільна особистість. Орієнтований на загальноприйнятні норми поведінки та мораль суспільства, в конфліктній ситуації намагається досягти компромісу або уникнути конфлікту. Має батьківські установки, спрямовані на формування адекватних дитячо-батьківських відносин, створення позитивного мікроклімату для виховання дитини. Він же і є для ОСОБА_5 значущим дорослим, з яким поруч він відчуває себе коханим, зрозумілим, прийнятним та захищеним. Хлопець хоч і не виключає матір зі свого життя, кохає її, проте висловлює категоричне бажання жити разом із батьком в місті Маріуполі. ОСОБА_5 дуже прив'язаний до батька, потребує комфортної, спокійної та стабільної обстановки. Має можливість та бажання забезпечити всі необхідні умови для його повноцінного психічного та фізичного розвитку. Таким чином, визначення проживання ОСОБА_4 разом із батьком ОСОБА_2 у повній мірі відповідає інтересам дитини.

З витребуваної судом інформації з Приморського ВП ЦВП ГУНП в Донецькій області за № 18612/104/05-2019 від 12 листопада 2019 року встановлено, що в період часу з квітня по серпень 2019 року від ОСОБА_1 стосовно порушення ОСОБА_2 її прав як матері, за телефонною лінією 102 до Приморського ВП надійшло повідомлення, а саме 19 травня 2019 року о 15:34 год. про те, що 19 травня 2019 року за адресою: АДРЕСА_2 ОСОБА_1 повідомила про сварку з чоловіком, який без дозволу забрав спільну дитину п'яти років та не повідомляє про своє місцезнаходження. Проведеною перевіркою було встановлено, що інформація надана ОСОБА_1 свого підтвердження не знайшла. Працівниками поліції було проведено профілактичну бесіду з ОСОБА_2 націлену на необхідність налагодження взаємовідносин з колишньою дружиною. Звернення ОСОБА_1 було розглянуто як таке, що не містить складу

кримінального чи адміністративного правопорушення та було рекомендовано для вирішення питання звернутись до районного суду за місцем мешкання дитини.

МОТИВУВАЛЬНА ЧАСТИНА

Позиція Верховного Суду

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Згідно з частиною другою статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках:

- 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;
- 2) якщо скажник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;
- 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;
- 4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим (частина перша статті 263 ЦПК України).

Переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими (частина перша статті 400 ЦПК України).

Вивчивши матеріали справи, перевіrivши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з таких підстав.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до статті 8 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Згідно з частиною першою статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Відповідно до частини першої статті 18, частини першої статті 27 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-ХІІ (далі - Конвенція), держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

У частині першій статті 9 Конвенції передбачено, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в найкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до положень статті 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею.

Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Відповідно до частини четвертої статті 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

Стаття 141 СК України визначає, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Відповідно до положень частини першої статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Частинами четвертою та п'ятою статті 19 СК України визначено, що при розгляді судом спорів щодо визначення місця проживання дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.

При цьому орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

У частині першій статті 3 Конвенції визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

У рішенні ЄСПЛ від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13, суд зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (параграф 76).

У параграфі 54 рішення ЄСПЛ «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року, заява № 31111/04, зазначено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків.

Аналіз наведених норм права, практики ЄСПЛ дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів самої дитини на гармонійний розвиток та належне виховання й, у першу чергу, повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Міжнародні та національні норми не містять положень, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

При визначенні місця проживання дитини судам необхідно крізь призму врахування найкращих інтересів дитини встановлювати та надавати належну правову оцінку всім обставинам справи, які мають значення для правильного вирішення спору.

Отже, при розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо, а також дотримуватися балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини і обов'язком батьків діяти в її інтересах.

Встановивши, що дитина тривалий час мешкає із батьком у будинку, який розташований у АДРЕСА_2, в якому створені всі належні умови для проживання та розвитку дитини, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, врахувавши ставлення матері та батька до своїх батьківських обов'язків, інтереси дитини, увагу і турботу батьків, необхідність розвитку дитини в спокійному та стійкому середовищі, в атмосфері любові, емоційній стабільності та матеріальній забезпеченості, зважаючи на те, що визначення місця проживання дитини з одним з батьків не позбавляє другого можливості спілкуватися і брати участь у вихованні дитини, дійшов обґрунтованого висновку про доцільність проживання дитини разом з батьком, що сприятиме якнайкращому забезпеченню її інтересів.

Відповідно до статті 180 СК України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Згідно з частиною першою статті 181 СК України способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними.

За відсутності домовленості між батьками про сплату аліментів на дитину той із них, з ким вона проживає, вправі звернутися до суду з відповідним позовом.

Згідно з частиною третьою статті 181 СК України аліменти на дитину присуджуються в частці від заробітку (доходу) її матері, батька (стаття 183 цього Кодексу) або в твердій грошовій сумі (стаття 184 СК) і виплачуються щомісячно.

Розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж зазначений у частині другій статті 182 СК України 50 відсотків від прожиткового мінімуму, встановленого на відповідний вік дитини. Що ж до максимального розміру аліментів, які стягуються з боржника, то відповідно до частини третьої статті 70 Закону України «Про виконавче провадження» він не повинен перевищувати 50 відсотків заробітної плати цієї особи.

Врахувавши надані сторонами докази, стан здоров'я, матеріальне становище дитини і платника аліментів, наявність у останнього інших неповнолітніх дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, повнолітніх дочки, сина, а також інші обставини, що мають значення, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення зустрічних позовних вимог в частині стягнення аліментів.

Доводи касаційної скарги про те, що суди попередніх інстанцій не врахували правовий висновок Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 не заслуговують на увагу, оскільки зазначена правова позиція частково є неактуальною, у зв'язку із прийняттям 17 жовтня 2018 року Великою Палатою Верховного Суду постанови у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18), тому не могла бути застосована судами.

Посилання у касаційній скарзі на те, що апеляційний суд не застосував правову позицію, висловлену у постанові Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі № 400/829/17, колегія суддів не приймає до уваги з огляду на те, що фактичні обставини в цих справах є відмінними від обставин у справі, яка переглядається. При цьому, питання щодо визначення місця проживання дитини вирішується у кожному конкретному випадку, з урахуванням встановлених обставин справи. Судами попередніх інстанцій встановлено всі фактичні обставини справи, враховано доводи сторін, надано належну оцінку поданим сторонами доказам та правильно застосовано вищезазначені норми ЦК України та СК України.

Аргументи касаційної скарги про незастосування судами попередніх інстанцій правової позиції Верховного Суду, викладеної у постанові від 23 грудня 2019 року у справі № 648/2062/18 є помилковими, оскільки предмет спору та фактичні обставини у цій справі є відмінними від предмету спору та обставин у справі, яка переглядається.

Доводи касаційної скарги про безпідставне стягнення з позивача апеляційним судом недоплаченого судового збору в розмірі 1 153,20 грн не заслуговують на увагу, з огляду на таке.

Відповідно до положення пункту 3 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору звільняються позивачі - у справах про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплати додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення, а також заявники у разі подання заяви щодо видачі судового наказу про стягнення аліментів.

Оскільки ОСОБА_1 у справі за зустрічним позовом має процесуальний статус відповідача, тому повинна була сплатити судовий збір у порядку та розмірі, визначених Законом України «Про судовий збір» за подання апеляційної скарги як за позовну вимогу про визначення місця проживання дитини, так і за стягнення аліментів.

Згідно з частиною першою статті 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 01 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, - у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.

Статтею 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» встановлено, що з 01 січня 2019 року прожитковий мінімум для працездатних осіб складає 1 921,00 грн.

Відповідно до підпункту 1 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» в редакції, чинній на час звернення до суду з позовом, ставка судового збору за подання до суду фізичною особою позовної заяви майнового характеру становить 1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Відповідно до підпункту 6 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір», судовий збір за подання апеляційної скарги на рішення суду, заяви про приєднання до апеляційної скарги на рішення суду справляється у розмірі, що становить 150 відсотків ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги.

Таким чином, за подання апеляційної скарги судовий збір становив 2 305,20 грн $((768,40 \text{ грн} \times 2) \times 150 \%)$.

Враховуючи те, що ОСОБА_1 за подання апеляційної скарги сплатила судовий збір в розмірі 1 152 грн, тому апеляційний суд обґрунтовано стягнув з ОСОБА_1 на користь держави недоплачений судовий збір в розмірі 1 153,20 грн.

Інші доводи касаційної скарги не спростовують встановлені у справі фактичні обставини та висновки, які обґрунтовано викладені у мотивувальній частині оскаржуваних судових рішень, та зводяться до переоцінки доказів, незгоди заявника з висновками щодо їх оцінки та містять посилання на факти, що були предметом дослідження судами.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) викладено правовий висновок про те, що встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Це передбачено як статтями 58, 59, 212 ЦПК України у попередній редакції 2004 року, так і статтями 77, 78, 79, 80, 89, 367 ЦПК України у редакції від 03 жовтня 2017 року. Якщо порушень порядку надання та отримання доказів не встановлено, то суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів.

Однакове застосування закону забезпечує загальнообов'язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність у державі, яка керується верховенством права. Єдина практика застосування законів поліпшує громадське сприйняття справедливості та правосуддя, а також довіру до відправлення правосуддя.

Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ (рішення у справах «Пономарьов проти України», «Рябих проти Російської Федерації», «Нелюбін проти Російської Федерації») повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватися для виправлення судових помилок та недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду, перегляд не повинен фактично підміняти собою апеляцію. Повноваження вищих судів щодо скасування чи зміни тих судових рішень, які вступили в законну силу та підлягають виконанню, мають використовуватися для виправлення фундаментальних порушень.

Таким чином, наведені в касаційній скарзі доводи не спростовують висновків судів попередніх інстанцій.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Згідно зі статтею 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Оскільки доводи касаційної скарги не спростовують правильність висновків судів попередніх інстанцій і не дають підстав вважати, що судами порушено норми процесуального права та/або неправильно застосовано норми матеріального права, касаційну скаргу слід залишити без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін.

Щодо судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України суд касаційної інстанції повинен вирішити питання про розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки касаційну скаргу залишено без задоволення, то підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у судах першої та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 416 ЦПК України Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду,

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 залишити без задоволення.

Рішення Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області
Донецького апеляційного суду від 04 березня 2021 року залишити без змін.

від 11 вересня 2020 року та постанову

Постанова суду касаційної інстанції є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий В. С. Висоцька Судді: А. І. Грушицький І. В. Литвиненко Є. В. Петров О. С. Ткачук